

“ДУБ ВА БЕРЁЗА RAMZLARI ISHTIROK ETGAN RUS XALQ MAQOLLARINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Barnoyeva S.U.

BuxDU mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20454373>

Annotatsiya

Ushbu maqolada rus xalq maqollarida “дуб” (eman) va “берёза” (qayin) daraxtlari ishtirok etgan birliklarning lingvokulturologik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu fitonim ramzlarning semantik qatlamlari, ramziy ma’nolari va milliy mentalitetni ifodalashdagi o’rni yoritiladi. Дуб ва берёза ramzi rus xalqining tabiatga munosabati, estetik qarashlari hamda ijtimoiy-falsafiy tafakkurini aks ettiruvchi muhim madaniy kod sifatida baholanadi.

Kalit soʻzlar: дуб, берёза, rus maqollari, lingvokulturologiya, fitonim, ramz, milliy mentalitet, qiyosiy tahlil.

Zamonaviy lingvokulturologiya tilni nafaqat kommunikativ tizim, balki milliy madaniyat, tarixiy xotira va xalq mentalitetini aks ettiruvchi murakkab semiotik tizim sifatida o’rganadi. Ayniqsa, maqollar (paremiologik birliklar) xalq tafakkurining eng qadimiy va barqaror qatlamini tashkil etadi.

Fitonim komponentli maqollar, xususan daraxt nomlari ishtirok etgan birliklar, inson va tabiat o’rtasidagi o’zaro munosabatni metaforik tarzda ifodalaydi. Rus xalq madaniyatida “дуб” va “берёза” ramzlari eng faol va eng muhim ramzlardan hisoblanadi. Дуб kuch va mustahkamlikni ifodalasa, берёза go’zallik, poklik va vatan timsoli sifatida namoyon bo’ladi.

Ushbu maqolaning maqsadi – “дуб” va “берёза” ramzlari qatnashgan rus xalq maqollarini lingvokulturologik jihatdan qiyosiy tahlil qilish orqali ularning semantik va madaniy xususiyatlarini ochib berishdir.

Lingvokulturologiyada fitonimlar xalqning tabiatga bo’lgan munosabatini, estetik qarashlarini va ramziy tafakkurini ifodalovchi muhim birliklar sifatida qaraladi. Daraxt timsoli esa eng qadimiy mifologik va madaniy ramzlar qatoriga kiradi.

Daraxt timsoli inson ongida asosiy uch darajada aks etadi:

- 1) tabiiy obyekt sifatida;
- 2) metaforik ramz sifatida;
- 3) madaniy ramz sifatida.

Rus xalq maqollarida aynan shu uch daraja bir-biri bilan uyg’unlashib, chuqur semantik tizimni hosil qiladi.

“Дуб” ramzi va uning lingvomadaniy semantikasi

Дуб (eman) rus madaniyatida eng ko’p kuch, chidamlilik va barqarorlik ramzi sifatida talqin qilinadi. Uning qattiq yog’ochi va uzoq umr ko’rishi inson xarakteriga ko’chirilgan metaforik asosni tashkil etadi.

Ijobiy semantika:

“Крепкий как дуб” – juda kuchli va bardoshli inson.

“Каков дуб, таков и клин” – avlod, yaxshi tarbiya haqida.

Salbiy semantika:

“Дуб дубом” – tushunmaydigan, fikrlashi sust odam.

Bu holat dub obrazining polisemantik xususiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Ya'ni, u nafaqat ijobiy, balki tanqidiy ma'noda ham ishlatiladi. Bu rus xalq tafakkurida obrazlarning keskin va ekspressiv ifoda vositasi ekanini bildiradi.

“Берёза” va uning madaniy ramziyligi

Берёза (qayin) rus xalq madaniyatida eng muqaddas va eng estetik daraxt timsollaridan biridir. U oq tanasi, nozik shoxlari va tabiiy go'zalligi bilan rus landshaftining ajralmas qismi hisoblanadi.

Lingvokulturologik jihatdan quyidagi ramziy ma'nolarni ifodalaydi:

- 1) vatan;
- 2) go'zallik va poklik;
- 3) tabiiylik va soddalik.

Masalan:

“Своя земля и в горсти мила, а на чужбине и берёза плачет” – Vatanga bo'lgan sog'inchini aks ettiradi.

“Я тебя, березонька, не хаяю, не хвалю” – mehr va samimiylik munosabatini ko'rsatadi.

“Дуб” va “берёза obrazlarining qiyosiy tahlili

“Дуб” va “берёза ramzlari rus xalq maqollarida qarama-qarshi, ammo bir-birini to'ldiruvchi ramziy tizimni hosil qiladi.

Mezoni	Дуб (eman)	Берёза (qayin)
Semantik ma'no	kuch, mustahkamlik	go'zallik, poklik
Emotsional bo'yoqdorlik	ko'proq qat'iy, ba'zan salbiy	yumshoq, estetik
Madaniy vazifa	inson xarakterini baholash	milliy identitetni ifodalash
Qo'llanish doirasi	individual xususiyatlar	jamoaviy ramz (vatan)

Shu tariqa, дуб ko'proq insonning ichki sifatlarini ifodalasa, берёза milliy va madaniy identitetni aks ettiradi.

Lingvokulturologik xulosalar

Tahlil natijalariga ko'ra, quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Rus xalq maqollarida fitonim timsollar chuqur ramziy ma'noga ega.
2. “Дуб” va “берёза ramzlari qarama-qarshi semantik juftlikni tashkil qiladi.
3. Дуб kuch va qat'iyatni, берёза esa go'zallik va milliy ruhni ifodalaydi.
4. Ushbu ramzlar rus xalqining tabiat bilan uyg'un yashash falsafasini aks ettiradi.
5. Maqollar xalqning tarixiy va madaniy xotirasini saqlovchi lingvistik birlik sifatida xizmat qiladi.

Xulosa

“Дуб” va “берёза ramzlari ishtirok etgan rus xalq maqollari lingvokulturologik jihatdan chuqur tahlil qilganda, ular rus xalqining milliy mentaliteti, estetik qarashlari va qadriyatlar tizimini ochib beradi. Shunday qilib, ushbu fitonim ramzlar rus xalq og'zaki ijodining semantik boyligini va madaniy kodlar tizimini shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Маслова В. А. Лингвокультурология. – Москва, 2010.
2. Телия В. Н. Русская фразеология. – Москва, 1996.
3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. – Москва, 2000.

4. Rus xalq maqollari to'plami. – Moskva, 2012.
5. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. – Москва, 1990.